

DIKE TER HVALJEN'JA MEŠTRU IVI (1920-2003)  
(MARULOLOŠKI PRINOSI POK. PROFESORA IVE FRANGEŠA)

*Mirko Tomasović*

UDK: 821.163.42.0 - 05 Franšeg, I.  
Izvorni znanstveni rad

Mirko Tomasović  
Cvijete Zuzorić V/5  
Z a g r e b

Akademik Ivo Frangeš, najugledniji hrvatski književni povjesničar druge polovice prošlog stoljeća, poznat po vrsnim sintezama i studijama o piscima i pojavama iz našega romantizma, realizma i modernizma te po kritikama i esejima o piscima suvremenima, u svom bogatom i plodnom opusu ostavio je k tomu i niz radova o Marku Maruliću, koji je iz tzv. starijega, dopreporodnog razdoblja jedini na poseban način privukao njegovu pozornost. Znalac književnosti i estet istodobno, on je u Maruliću pronašao dosta referencija za svoje nenadmašivo umijeće interpretacije literarnih pojava ne samo u nacionalnom nego i u širem europskom kontekstu, prema niti vodilji svojega kritičkog polazišta, koju je nadahnuto sažeo u naslovu jedne knjige, *Suvremenost baštine* (Zagreb, 1992). Prof. Frangeš se poslije svoje kapitalne *Povijesti hrvatske književnosti* (Zagreb-Ljubljana, 1987) splitskomu humanistu i *začinjavcu* višekratno navraćao, tako da je riječ o desetak bibliografskih jedinica s nezanemarivim marulološkim prinosom.

U navedenoj *Povijesti*<sup>1</sup> Marulićevoj je književnopovijesnoj ulozi pridano još veće značenje negoli u Kombolovu djelu,<sup>2</sup> najuglednijem monografskom prikazu hrvatske pismene baštine do XIX. stoljeća. Općenito kazano, o »ocu hrvatske književnosti« itd. govori se na višoj razini estetskog uvažavanja. Mihovil Kombol, naime, pokraj svih afirmativnih sudova o Marulićevu opusu, navlastito glede *Judite*,

---

<sup>1</sup> Str. 55-58.

<sup>2</sup> Mihovil K o m b o l, *Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda*, Zagreb 1945. Citati prema drugom izdanju (Zagreb, 1961).

u svojem kritičkom zboru višekratno spominje neestetčke sastojke njegovih i latinskih i, još više, hrvatskih tvorevina, poput, »nepoletno didaktičan«, »mehaničnost« postupaka, »mehaničku imitaciju starih«. <sup>3</sup> Ivo Frangeš pak svoju viziju »plemenitog Marula, meštra dvostrukorimovanog dvanaesterca, versa harvackog« sažimlje u ocjeni *Judite*, koja da je otvorila »danteovskom gestom (...) bogato poglavlje umjetne književnosti hrvatske«. <sup>4</sup> Tu je prvi put izrečena od meritornog prosudbenika utemeljena usporednica između književnopovijesne i jezične funkcije *Božanstvene komedije te Judite*, prethodeći danas već prihvaćenom epitetu Marulića kao »hrvatskog Dantea«. Prof. Frangeš je zapravo anticipirao tu retoričku odrednicu, i ne znajući tada da se meštar Marul za nju i sâm nominirao, zadovoljno javljajući u pismu jednom prijatelju da je napisao *Juditu*. <sup>5</sup> Pisac ovog članka može potvrditi taj poseban obzir prema pjesniku *Judite*, kad je prof. Frangešu, kao voditelju i začetniku projekta *Enciklopedija hrvatske književnosti* predao potkraj 1988. rukopis monografije o Marku Maruliću, a on ga ipak prihvatio, premda je rukopis znatno prekoračio dogovorene količinske propozicije stranica. <sup>6</sup> Tih se godina u okrilju Književnoga kruga u Splitu okupila nova jezgra proučavatelja i ljubitelja Marka Marulića, koje će poslije nazvati marulolozima i marulofilima, na projektu *Sabranih djela* »oca hrvatske književnosti«, a starijim i mlađim iz te skupine dragocjena je bila djelatna potpora uglednog akademika i sveučilišnog profesora.

Kad se g. 1988. pojavila Marulićeva *Judita* u tom nizu, u Splitu je 16. lipnja priređeno svečano predstavljanje karizmatičnoga hrvatskog epa, na kojem je prvi govorio upravo Ivo Frangeš. U stilski izglačanu i marulološki poticajnu slovu isticale su se dvije komparatističke paralele, proistekle iz dvojne zauzetosti govornika, talijanista i kroatista, kojima je Marula povezao s dvama književnim velikanima, talijanskim i hrvatskim, objektima navlastita uvažavanja i stručne privrženosti. Na početku slova prof. Frangeš je proširio navedenu natuknicu iz svoje netom objavljene *Povijesti*: »Pa i za istog Marulića, tog Dantea hrvatske književnosti, *Judita* je neka vrsta sjecišta dotadašnjeg i preostalog mu stvaranja: u njoj je sav Marulić, čovjek, mislilac i pjesnik. Kako god je *Komedija* kompendij svega znanja Danteova vremena, sinteza mnogobrojnih zagrobnih putovanja kojima je obilovala prethodna talijanska književnost, kruna dotadašnjih jezičnih, metričkih

<sup>3</sup> O. c., str. 89-90.

<sup>4</sup> O. c., str. 58.

<sup>5</sup> Pismo je objavljeno zaslugom Miloša M i l o š e v i ć a tekar 1992. u godišnjaku *Colloquia Maruliana* I, str. 36.

<sup>6</sup> Mirko T o m a s o v i ć, *Marko Marulić Marul*, Zavod za znanost o književnosti, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1989, str. 287. Stotinjak »kartica«, naime, bilo je predviđeno i ugovoreno za ediciju u tom nizu, ja sam ispisao gotovo triput više. Sa stanovitom sam strepnjom čekao reakciju na svoje netipično prekoračenje, pa sam profesoru odmah kazao: »Spiritistički sam kontaktirao najveće klasike hrvatske književnosti, hoće li se namrgoditi što Marul dobiva veći prostor u *Enciklopediji* nego oni. Javili su mi, da kad je posrijedi kolega Marko, nemaju primjedbe.« Profesor se nasmijao i rekao: »Nema, kad je tako, ni voditelj projekta!«

i poetičkih nastojanja, tako je i Marulova *Judita* nepobitno svjedočanstvo o književnoj tradiciji (jer jedino ona može objasniti pojavu tako rafinirana djela) i o golemoj, u tadašnjim splitskim odnošajima, odista danteovskoj naobrazbi svojeg tvorca.«<sup>7</sup> Teza prof. Frangeša, izrečena prije petnaestak godina, kad još uvijek nisu bile prevladane zablude o Marulićevoj estetskoj inferiornosti, bila je dobrodošla i stimulatívna za nov pristup *Juditi*, koji je mlađi naraštaj tumača auktora tog spjeva i zauzeto promicao. Iznijeta pak od mjerodavnog znalca književnopovijesnih fenomena imala je posebnu težinu. Isto tako postavka o *Juditi* kao plodu hrvatske književne tradicije čini mi se ključnom. To uviđaju, što je znakovito, i talijanski stručnjaci za europsku humanističku poeziju u recenzijama talijanskog prijevoda<sup>8</sup> Marulićeva spjeva, dakako neovisno od naših spoznaja, pročitavši nepoznato djelo iz nepoznate im literature. U sva tri osvrtá, uz europska poetička mjerila spjeva izdvaja se njegova prepoznatljiva pripadnost domaćoj pjesničkoj tradiciji, po čemu da je Marulićeva *Judita*, kako ističe Anna Rita Rimani, *unicum* u kontekstu humanističkoga, a još ne renesansnog vremena.<sup>9</sup> Na kraju slova prof. Frangeš uveo je u zbor o Maruliću Miroslava Krležu i štoviše izjednačio ih na značenjskoj i vrijednosnoj razini u kontekstu književnopovijesnih nacionalnih zbivanja. Na taj je način implicitno »kontrirao« velikom Miroslavu, bardu hrvatskog XX. stoljeća, koji je, kako je poznato, o Marulovu opusu izrekao rigorozno, obescjenjujuće mišljenje.<sup>10</sup> Citirati je završni pasus, izvanredna govorničkog sloga: »Koliko god spiritualna, Marulićeva se vizija života prisno odziva zbilji, ozbiljnosti trenutka. Traje ta uzbuđena poruka kroz stoljeća, do samoga Krleže koji, u najdramatičnijim danima svoje mladosti, u času književnog nastupa, uzima Judeju (Hrvatsku), okupatorski Rim (Austriju), Jeruzalem (Zagreb), kao najrječitije simbole svoje umjetnosti. I kad mu sjena kaže: — Pusti tu zaostalu provincijalnu Judeju, i pođi za mnom još noćas, onda je to mamljenje kojemu se Krleža marulićevski otima svega života, izražavajući ga, u zrelih godinama, uvjerenjem: — Postoji zakon sredine. Tu smo se dogodili, i tu ćemo ostati, u našoj Judeji, s našim Juditama i našim Holofernima, s našim zastavama i našim korugvama.«<sup>11</sup>

No, osim općih vizija Marulićeva književnopovijesnog lika, prof. Frangeš potrudio se raščlaniti neke pojedinačne aspekte više njegovih djela, prateći

<sup>7</sup> Citat prema: »Sjaj Marulićeve *Judite*«, *Mogućnosti*, br. 7-8, Split, 1988, str. 557. Redigirana verzija tog teksta pod natpisom *Dike ter hvaljen'ja Meštra Marula* predgovor je divot-izdanju *Judite* (Split, 1989, str. 7–11) i uvodni prilog u knjizi *Suvremenost baštine* (Zagreb, 1992, str. 9-21).

<sup>8</sup> Marko Marulić, *Giuditta*, a cura di Luciana Borsetto, Hefti, Milano 2001.

<sup>9</sup> *Sincronie*, sv. 11, 2002, str. 177. Ostale dvije recenzije priopćene su u također vrlo uglednim periodicima za književnost (*Lettere italiane*, br. 1, 2003, *Testo*, br. 44, 2002). Usp. Mirko Tomasović, »Nova priznanja Marulićevoj veličini«, *Vjesnik*, Zagreb, 11. studenoga 2003, str. 19.

<sup>10</sup> Usp. Mirko Tomasović, *Marko Marulić Marul*, Zagreb-Split, 1999, str. 276-277.

<sup>11</sup> O.c. (bilješka 7), str. 562.

uzbudljivo proces valorizacije i revalorizacije nazočan u marologiji devedesetih godina prošlog stoljeća. U raspravi *Marulićeve Quinquaginta parabolae kao tematsko iskrište baroknom i suvremenom pjesništvu*<sup>12</sup> u eruditskoj interpretaciji parabole *O smrti koja je zajednička svima* jednu Marulićevu misao (»Rađajući se mremo, te ovisi smrt o rođenju«) pisac je stavio u okvir europskih i hrvatskih pjesničkih doticaja filozofskog aspekta smrti i pri tome je uočio paralelizam u pjesmi *Smrt i ja* Antuna Branka Šimića<sup>13</sup> s davnom refleksijom splitskog kršćanskog humanista. U interpretaciji su se našle i točke srodnosti u stihovima iz Gundulićevih *Suza sina razmetnoga*,<sup>14</sup> iz Bunićeva *Razmišljanja vrhu smrti*,<sup>15</sup> pa je i tu došla na površje Frangešova vizija kontinuiteta i integriteta hrvatskoga književnog naslijeđa, kojemu je prva (auktorska) postaja Marko Marulić, utemeljitelj ne samo žanrova i vrsta, nego i preteča spiritualne refleksivne osjećajnosti, dopiruće do modernih dana. Preteča *sui generis* i Krleže i A. B. Šimića.

U Marulićevu dvojezičnom opusu prof. Frangeš navodi obilje građe o suzvučju s domaćim i europskim nositeljima literarnog poslanja te poput učenog Curtiusa ispisuje dijagrame u istoj zajedničkoj mreži. Kroz tu je mrežu motrio i jedini »podpisani« Marulićev dramski tekst<sup>16</sup> uočivši poveznicu između triju stožernika zapadnoeuropske duhovnosti: »U voljenom Danteu nalazi Marulić i svetog Bernarda.«<sup>17</sup> Slijedi podsjećaj na prizor iz XXXI. pjevanja *Raja* (100-104), kad sveti Bernard zagovara Dantea kod Djevice Marije pri njegovu rastanku s Beatricom, prizor, »toliko drag našem krotkom hrvatskom srcu«,<sup>18</sup> gdje se spominje »Croazia«. U eseju *Dante, Kalićević, Marulić*<sup>19</sup> opet je veliki Firentinac na piščevu zaslonu, jer je jednu njegovu misao iz traktata *De vulgari eloquentia* (VI) prepoznao u Marulićevom 121. stihu iz *Lipog prigovaran'ja razuma i človika*: »Svima je patria svit ki se na svit rode«, a Danteova rečenica glasi: »Nos autem, cui mundus est patria...«<sup>20</sup>

U nekim stihovima iste Marulićeve pjesme prof. Frangeš je asociirao još jednog prethodnika, i to našijenca Džonka Kalićevića (1399-1457) koji je na carinskom statutu zabilježio svoja tri stiha i time se upisao na prvo mjesto naše auktorske poezije. »Ista slika, isti dvostrukorimovani dvanaesterac, isti glagolski oblici (ojdoh-dojdoh), sve to govori o dubokoj povezanosti Splita i Dubrovnika: prvi poznati umjetnički stihovi hrvatske književnosti, u istoj formi i obradbi, odjekuju u djelu oca hrvatske književnosti. Znak da je taj proces u Marulićevo vrijeme bio

<sup>12</sup> *Colloquia Maruliana* VIII, Split, 1999, str. 169-177.

<sup>13</sup> O.c., str. 175.

<sup>14</sup> O.c. str. 172.

<sup>15</sup> O.c., str. 173.

<sup>16</sup> »Kazalište kao upozorenje« (Nekoliko napomena uz Marulićevo *Govoren'je svetoga Bernarda od duše osujene*)«, u *Colloquia Maruliana* II, Split, 1993, str. 5-12.

<sup>17</sup> O.c., str. 6.

<sup>18</sup> O.c., str. 7.

<sup>19</sup> *Colloquia Maruliana* V, Split 1996, str. 129-130.

<sup>20</sup> Usp. o.c., str. 129.

već razgranat i da je odista mogao ponijeti tako zahtjevna djela kao što je *Judita*. Dokaz da je povijest književnosti proces u kojem dominira međuovisnost autora, vezanih istim jezikom i ozračjem.«<sup>21</sup>

Koliko je pažljivo pratio nova marulološka otkrića, želeći biti *au courant*, bjelodano je iz zapisa *Nekoliko pripomena uz novootkrivene Marulićeve pjesme*.<sup>22</sup> Čim je Darko Novaković u časopisu *Vijenac*<sup>23</sup> objavio prepjeve tridesetak novopronađenih Marulićevih latinskih pjesama, prof. Frangeš je za redoviti travanjki simpozij u Splitu u okviru *Marulićevih dana* pripremio priopćenje radostan zbog važnog otkrića. Zadržao se posebno na tekstovima koji privlače pozornost »ne očekivanim likom Marulićevim«,<sup>24</sup> tj. na stihovima erotske tematike, duhovito završivši priopćenje vlastitim prijevodom Marulićeva epigrama svojem kritičaru:

Pjesme mi čitaju mnogi, a tvoje, kritiče, nitko!  
Ne pišeš, kritiče, ništa, kako da ljudi te šljive?<sup>25</sup>

Najopsežnija studija pojavila se potkraj 2002, uvodni referat s Međunarodnog skupa *Marko Marulić, otac hrvatske književnosti* (Split, 23-25. travnja 2001),<sup>26</sup> u kojem je dao sažetu sintezu Marulićeve karizme u hrvatskih pjesnika počevši od Petra Zoranića preko Matoša do Tonka Maroevića i Luka Paljetka, te prikaza njegova književnog lika kod najuglednijih historiografa (Milivoja Šrepela, Branka Vodnika, Mihovila Kombola, Slavka Ježića, Petra Skoka, Antuna Barca, Marina Franičevića, Dunje Fališevac, Slobodana Prosperova Novaka, i drugih). I ovom smo se prigodom mogli osvjedočiti koliko je prof. Frangeš bio instruiran u marulološkoj literaturi, koju je ažurno pratio i uvažavao njezine spoznaje u kontinuitetu.

Pokretačima i urednicima godišnjaka *Colloquia Maruliana* bila je prava nagrada što se akademik i neosporni hrvatski uglednik zdušno uključio u suradnike i što je svojim interpretacijama pretežito pisaca iz novije književnosti (I. Mažuranić, A. Šenoa, A. Kovačić, S. S. Kranjčević, A. G. Matoš, V. Vidrić, M. Krleža, I. G. Kovačić, L. Paljetak i dr.) pridodao i Marka Marulića na jednoj razini zauzetosti i istančanosti. U tom godišnjaku tiskano je šest<sup>27</sup> Frangešovih maruloloških priloga

<sup>21</sup> O.c., str. 130.

<sup>22</sup> *Colloquia Maruliana* VI, Split 1997, str. 225-227.

<sup>23</sup> *Vijenac*, Zagreb, 4. travnja 1996, str. 15.

<sup>24</sup> O.c., str. 225.

<sup>25</sup> O.c., str. 227.

<sup>26</sup> »Utemeljenost metaforičkog određenja: Marulić, otac umjetnoga hrvatskog pjesništva. Marulić u hrvatskoj književnoj historiografiji«, *Colloquia Maruliana* XI, Split, 2002, str. 5-13.

<sup>27</sup> Šesti je recenzija *Rječnika Marulićeve Judite* Milana M o g u š a (Zagreb, 2001) u posljednjem broju godišnjaka (*Colloquia Maruliana* XII, Split, 2003, str. 311-314).

<sup>28</sup> Riječ je o Marulićevu latinskom prijevodu Petrarkine završne pjesme *Kanconijera*, kojim se radom htio »odužiti« još jednom klasiku talijanske književnosti u osvit njegove sedamstote obljetnice smrti.

a, nažalost, nije dočekaao sedmi,<sup>28</sup> koji se pojavljuje u ovom XIII. broju, s građom s prošlogodišnjeg simpozija (Split, 2003). Dakle, riječ je o desetogodišnjoj djelatnoj komunikaciji s marulološkim novim uzletom preko splitskoga periodika, kojem je uzlet nedvojbeno dao vlastiti časni obol ne samo stručnim tekstovima nego i svojom prisutnošću na marulološkim manifestacijama i pobudnim udjelom u predstavljanju novoobjavljenih edicija.

Uz to je s velikim, možemo reći, sentimentom pratio Marulićeve obljetnice, pa se u slavu *Juditina* jubileja (1501-2001) potrudio da mu *Vjesnik*<sup>29</sup> objavi dio izlaganja sa simpozija, koje je na taj dan održao u Splitu, naslovivši ga »*Judita*« *nastavlja Martinčev plač i vapaj, Šišgoričevu elegiju*. Iz samog se natpisa odčitava sila pokretnica Ive Frangeša, povjesnika svekolike hrvatske auktorske književne baštine, u poimanju znakovitosti njezinog »oca«, nastavljača, pokretača, predvodnika, preteče, prvog i legendarnog klasika u njezinu višestoljetnu trajanju, od humanizma do postmodernizma. I u ovoj novinskoj inačici studije i kao drugdje, Marulu se naznačuju vrijednosne usporednice s nacionalnim istodobno s internacionalnim europskim kontekstom (Dante dakako, Chaucer, Hans Sachs). Završnom riječju: i prof. Ivo Frangeš učvrstio je povlašteno mjesto Marka Marulića u tradiciji i dometima hrvatske književnosti.

*Mirko Tomasović*

PRAISE BE TO MAISTER IVO (1920-2003)

(THE CONTRIBUTIONS OF PROFESSOR IVO FRANGEŠ  
TO MARULIĆ STUDIES)

The writer considers some dozen papers of the late Professor Ivo Frangeš (1920-2003) in which he deals with the oeuvre of Marulić. An analysis of the papers shows that the most distinguished historian of Croatian literature from the second half of the last century made a fitting contribution to Marulić studies. The stylistic freshness of his works and his lucid observations of the centrality of Marulić in the Croatian literary tradition, the connotations discovered linking him with Dante, Krleža, A. B. Šimić, Džonko Kaličević and St Bernard had a stimulating effect on a new perception of Marko Marulić. Most of his Marulić works were printed in the *Colloquia Maruliana* yearbook, the distinguished academician and university professor thus lending his effective support to the publication.

---

<sup>29</sup> *Vjesnik*, Zagreb, 23. travnja 2001, str. 15.